

Зіновій Партико,
доктор філологічних наук, професор

Норми редагування перекладів

Описано співвідношення перекладознавства й теорії редагування. Розглянуто методологічну базу редагування перекладів. Детально описано норми, якими слід керуватися редакторів під час видавничої діяльності при підготовці перекладу. Крім того, викладено загальні норми редагування, адаптовані до специфіки перекладу. У повному обсязі представлено галузеві норми редагування перекладу, в тому числі інформаційні, соціальні, композиційні, логічні, лінгвістичні, психолінгвістичні, видавничі та поліграфічні.

Ключові слова: переклад, редактор, редагування, перекладознавство, норми.

Вступ. Як відомо, існують галузеві норми щодо редагування окремих видів літератури [20]. Проте в цих нормах не зазначається, що опрацювання перекладів належить до окремої галузі редагування, хоча яскраво виражена специфіка редагування перекладів усе ж існує [3; 21; 22].

Об'єктом розгляду будуть переклади, а саме послідовні, писемні. Говорити про редагування усних перекладів, у тому числі й синхронних, очевидно, нема підстав і потреби, оскільки усні переклади, як правило, редагуванню в принципі не підлягають (наприклад, на радіо чи телебаченні). Їх можна розглядати лише в плані постредагування, тобто вже після того, як переклад одержано отримувачем і він його сприйняв. Таке постредагування (контроль записаних текстів під час їхнього повторного прослуховування) може здійснюватися, наприклад, з метою усунення помилок перекладачем у майбутньому.

Предметом розгляду стануть галузеві норми редагування перекладів. Крім того, коротко буде розглянуто видавничу діяльність під час видання перекладів.

Мета полягає в тому, щоб запропонувати редакторам, які працюють у ЗМІ, книжкових видавництвах і готують до друку переклади, нормативну базу для їхнього редагування. Усі норми позначено кружечком●. Довідкові матеріали (словники, стандарти тощо) подано в посторінкових примітках.

Співвідношення перекладознавства й теорії редагування. Перекладознавство і теорія редагування як науки складаються з низки компонентів — парадигм, базових понять, постулатів, законів (закономірностей), одиниць, теорій, концепцій, типових методів опрацювання текстів. За такого підходу зрозуміло, що перекладознавство і теорія редагування збігаються щодо лінгвістичних одиниць, які вони опрацьовують, а також щодо застосовуваних методів традиційної граматики й граматики тексту, а також в плані закономірностей, які регулюють співвідношення таких характеристик тексту, як складність, точність і зрозумілість: 1) що точнішим є текст, то менш зрозумілим він є для читачів; 2) що складнішим є текст, то менш зрозумілим він є для читачів; 3) що точнішим є текст, то складнішим він є для читачів [17].

Розглянемо й наявність перехрещення в означенні перекладознавства та теорії редагування. Так, за однією з концепцій, редагування розглядають як переклад із не зовсім правильної мови на мову правильну [7; 16]. Таку модель редагування теоретично уявити можна, проте вона не має

під собою реальної комбінаторної моделі, оскільки від кожного правильного компонента можна утворити безконечну кількість похідних неправильних компонентів. Тому таку концепцію швидше можна розглядати як "наукову метафору", але не як реальний науковий підхід.

За іншою концепцією [25], редагування розглядають як переклад з внутрішньої мови автора на зовнішню мову реципієнта. Зрозуміло, що таке розуміння редагування значною мірою ґрунтується на творчому редагуванні [18], яке внаслідок дії закону про авторське право має обмежену сферу застосування. Якщо все ж припустити можливість творчого редагування перекладів без обмежень, то потрібно враховувати, що редактор при редагуванні перекладів у більшості випадків не може проникати у внутрішню мову автора (це можливо лише щодо тих творів, автори яких є сучасниками перекладача). Інша річ, що редактор може проникати у внутрішню мову сучасного йому перекладача. Проте якщо розглядати таку модель редагування, то тоді виявиться, що редактор повинен мати справу з двома внутрішніми мовами — і внутрішньою мовою автора, і внутрішньою мовою перекладача. За такої моделі (переклад — похідна від двох внутрішніх мов) робота його буде зводитися не до контролю перекладу та його виправлення, а швидше до редагування тексту оригіналу на засадах інтерпретування. Однак це заперечує саму можливість перекладу, що суперечить вихідному постулату про таку можливість. Тому такий підхід також має бути відкинутим.

Існують парадигматичні аналогії у співвідношенні перекладознавства й теорії редагування на основі поняття норми. Тут маємо на увазі нормативну концепцію редагування, викладену в праці [17], а також міркування В. Комісарова, викладені свого часу в одній з його праць [9, с. 145—157] в окремому розділі під назвою "Норма перекладу". Такий підхід видається найпродуктивнішим. На ньому й базуватимемо викладений матеріал.

Методологічна база редагування перекладів. Звичайно, що методологічною базою для створення галузевих норм редагування перекладів має служити література як з перекладознавства [2; 8; 9; 12; 13; 19; 24], так і з теорії редагування [15; 17; 23].

З урахуванням сказаного будемо дотримуватися традиційних поглядів, згідно з якими: а) переклад — це вид аналітико-синтетичного опрацювання текстів документів, у процесі якого одиниці мови тексту оригіналу заміняють на

еквівалентні за змістом одиниці іншої мови за умови максимального збереження інформації, що міститься в тексті оригіналу; б) редагування — це вид аналітико-синтетичного опрацювання текстів документів, у процесі якого текст документа приводять у відповідність з чинними в конкретному суспільстві у конкретний час нормами, а також здійснюють його творчу оптимізацію.

Як відомо, у теорії перекладознавства існує ціла низка концепцій перекладу повідомлень. Проте ми не будемо вдаватися до їхнього аналізу, оскільки редакторам-практикам більше потрібні конкретні рекомендації, а не розроблення теоретичних засад перекладання. Єдиний виняток зробимо для положення перекладознавства про необхідність максимальної адекватності тексту перекладу стосовно його оригіналу. У зв'язку з цим будемо розрізняти два види перекладів: точний (з різним ступенем точності, звичайно) і вільний, дозволений лише для повідомлень, для яких виконати точний переклад неможливо (наприклад, поезії).

Більш важливими у перекладознавстві для редакторів є, на нашу думку, методи перекладу для тих лінгвістичних одиниць, які в процесі перекладу, як правило, викликають труднощі. Ці методи знайшли висвітлення в низці праць (див. напр.: [2; 10; 24]). Звичайно, редактор має бути обізнаний з усіма такими методами, що дасть йому змогу при невеликому перекладі запропонувати перекладачеві виконати переклад іншими відомими методами. У перекладознавстві вкрай важливими для редактора є також питання про дотримання в перекладах жанрових і стилістичних особливостей оригіналу.

Окремо стоїть питання про те, чи потрібно редактору знати мову оригіналу. Тут треба враховувати, що у великих ЗМІ повідомлення на переклад можуть надходити з великої кількості різних мов (наприклад, в інформаційних агентствах). Тримати ж для кожної мови окремого редактора може бути економічно збитковим. Тому, звичайно, знання мови оригіналу є бажаним, проте не обов'язковим.

Видавнича діяльність при підготовці перекладу

● Перш ніж замовити переклад, редактор має здійснити пошук готових варіантів перекладу твору.

Його потрібно проводити в бібліотеках, органах науково-технічної інформації, в Інтернеті. Тут доречно виокремлювати давні й сучасні варіанти перекладу.

Якщо їх віднайдено, труднощі можуть стосуватися давніх варіантів перекладу (адже ті завжди вимагають осучаснення, тобто, образно кажучи, знову ж таки "перекладу", хоча й специфічного, наприклад, з мови столітньої давності на сучасну). Стосується це, як правило, класичних творів. За наявності такої ситуації виникає дилема: що економічно вигідніше:

— адаптувати давній переклад чи виконати новий?

— що забезпечить вищу якість перекладу — давній переклад (за умови його осучаснення) чи новий сучасний?

● За наявності паралельних варіантів перекладу редактору потрібно їх оцінити.

Оцінювання редакторів доречно проводити самостійно, а також паралельно запрошувати до цього експертів — перекладачів-професіоналів. Якщо для оцінювання залучають експертів, попередньо на основі анкетування мають бути визначені критерії та шкали оцінювання варіантів, а також алгоритми визначення остаточних оцінок.

● За умови, якщо якість жодного з наявних варіантів перекладу не відповідає потребам отримувачів (реципієнтів), редактор має прийняти рішення про здійснення нового оригінального перекладу твору.

● Публікувати переклади потрібно з дотриманням норм законодавства про авторське право¹.

Тут суб'єктом авторського права є автор, перекладач, ілюстратор (фотограф, художник), укладач, а також видавництво, яке здійснило конструювання видання.

● Якщо суб'єкти авторського права живі чи з дня їхньої смерті минуло менше ніж 70 років, публікувати переклад повідомлення можна лише за умови укладання з ними письмової угоди.

У разі смерті суб'єктів авторського права їх авторські права на 70 наступних років переходять до їх спадкоємців.

Крім традиційних положень, в угоді бажано зафіксувати також особливості виконання перекладу (наприклад, точний чи вільний, стилізований під автора оригіналу, певний історичний період тощо).

Загальні норми редагування перекладу

● З метою мінімізації виправлення помилок на самому початку процесу перекладу редакторів доцільно разом з перекладачем здійснити передредагування оригіналу.

Тут до передредагування ми відносимо визначення жанру повідомлення, його стилю, відбору типових методів перекладу лінгвістичних одиниць, визначення тих фрагментів оригіналу (розділів, підрозділів), які підлягатимуть перекладу (решта — залишається за межами перекладу), особливостей видавничого оформлення та поліграфічного виконання майбутнього перекладу тощо. Передредагування перекладу дає редакторів змогу разом з перекладачем сформулювати принципи перекладання, які варто фіксувати письмово.

Типовий перелік того, що має попередньо узгодити на етапі передредагування перекладач з редактором, подано в працях [1; 14].

● Якщо принципи перекладу складні та їх багато, тоді їх слід викласти окремо й подати разом з перекладом у передмові чи в післямові. Якщо таких принципів мало, їх можна не давати взагалі чи дати в посторінковій примітці на початку перекладу.

● Для усіх видів повідомлень переклад має бути виконаний максимально точно, а при неможливості дотримання точності через відсутність потрібних лінгвістичних засобів у мові перекладу — максимально адекватно.

Адекватність перекладу є похідним поняттям від його точності. Наприклад, не точним, але максимально адекватним має бути переклад поезії (такий переклад називають вільним), а іноді й реклами; точні переклади поезії ("підрядковики") використовують, як правило, лише як основу для здійснення адекватного перекладу, який часто збігається з інтерпретуванням.

Щоправда, вимоги відносно максимальної точності та адекватності можуть призводити до перевитрат фінансових ресурсів на переклад, що, звісно, вкрай небажано. Тому редактору потрібно визначити, з одного боку, що більше потрібно для конкретної реципієнтської аудиторії (точність чи адекватність), а з іншого — чи зможе його засіб масової інформації (книжкове видавництво, редакція газети, радіо чи телебачення, інформаційне агентство) забезпечити ці вимоги потрібними фінансовими ресурсами.

Галузеві норми редагування перекладу

Інформаційні норми

● У перекладі кількість нової інформації може перевищувати її кількість в оригіналі, але не набагато.

Причиною збільшення кількості нової інформації в перекладі стосовно оригіналу є, наприклад, те, що перекладачеві іноді доводиться використовувати такі реалії, яких у мові перекладу немає. А це вимагає додаткових пояснень.

¹ Закон України про авторське право і суміжні права // Українське законодавство: засоби масової інформації. — К., 2004. — С. 224—263.

Соціальні норми

• З метою дотримання етичних норм у перекладі допустимим є видалення деяких його фрагментів, але щодо цього має бути укладена окрема угода між автором і ЗМІ.

Приклад: наявність в оригіналі елементів еротики, що може бути суворо заборонено в країні перекладу (наприклад, публікування роману Д. Лоуренса "Коханець леді Чаттерлей" або демонстрація голлівудського телефільму з відвертими еротичними сценами в мусульманській країні).

• З метою дотримання естетичних норм допустимою є трансформація в перекладі деяких фрагментів оригіналу згідно з нормами країни, де виконують переклад.

Приміром, деякі образні порівняння у різних народів можуть мати діаметрально протилежне естетичне значення за принципом: те, що в одного вважають позитивним, у другого є негативним. Так, слониха в одних народів (слов'ян) асоціюється з неповороткою товстою жінкою, а в інших (індусів) — з дівчиною, яка граціозно біжить; чорний та білий кольори мають в Європі та Африці різне емоційне значення (в Європі чорний колір символізує смерть, а в Африці — ні, там смерть частіше символізує білий колір).

• З метою усунення будь-яких видів політичної або релігійної дискримінації чи розпалювання міжрасової, міжнаціональної, міжетнічної ворожнечі в перекладі порівняно з оригіналом допустимою є трансформація деяких його фрагментів у бік пом'якшення. Будь-яке інше редагування перекладу на основі політичних або релігійних норм є забороненим.

Прикладом, який порушує цю норму, є оприлюднення в мусульманських країнах у перекладі публікації, що розповсюджувала інформацію про християнського священика, який привселюдно спаливав Коран (оригінали публікації були створені в США).

Композиційні норми

• За потреби деякі розділи оригіналу можуть бути зняті при перекладі, а деякі — перероблені з метою їхньої адаптації до умов країни перекладу.

Таке явище є можливим, але тільки за наявності згоди на це автора, зафіксованої в угоді. Прикладом можуть служити хрестоматії, де подають переклади не цілого оригіналу, а лише певної, як правило, основної його частини. Ще одним прикладом може бути підручник для університетів з юриспруденції. У таких підручниках є зайвим перекладати ті розділи, що стосуються конкретних юридичних норм країни, де був написаний підручник. У такій ситуації доречно запропонувати авторові оригіналу переписати цей розділ, виходячи з юридичних норм країни перекладу.

• У перекладі мають бути максимально дотримані жанрові особливості оригіналу.

У разі відсутності в мові перекладу аналогічного жанру редакторів треба подати реципієнтам потрібний літературознавчий коментар щодо його особливостей. Прикладом можуть служити деякі жанри східної поезії (наприклад, танка), відсутні в європейських літературах; українські думи, які публікують за кордоном.

Логічні норми

• За наявності в оригіналі логічних помилок, виявлених у процесі перекладу, їх потрібно зберегти в перекладі, але в примітці перекладач або редактор мають вказати про наявність помилки.

При виявленні помилки доречно використовувати примітку на зразок: "*Тут в авторському оригіналі допущена помилка (далі — пояснення суті помилки)*".

Подамо приклад. В оригіналі було сказано, що в країнах Європи в середній віці всюди існували монархічні держави, в яких влада передавалася від батьків — дітям. У перекладі редактор має дати примітку, вказавши, що таке твердження автора оригіналу є хибним, оскільки не враховує наявність, наприклад, Польщі, де короля обирали.

Лінгвістичні норми

Для ефективного редагування редактору необхідно досконало володіти методами лінгвістичного аналізу [11].

• За наявності в тексті оригіналу лінгвістичних помилок (звичайних спотворень, не виявлених під час коректури оригіналу), редактор має усувати їх з тексту перекладу, якщо перекладач їх там залишив.

У цій ситуації коментарі щодо виправлення таких помилок можна вважати зайвими. Прикладом може бути помилка в назві населеного пункту (в оригіналі *Londn* замість *London*); перекладач не повинен перекладати на зразок *Лондон* (правильно *Лондон*). Давати коментарі до таких помилок є зайвим. Основою для таких виправлень мають слугувати сучасні орфографічні словники².

• Текст перекладу потрібно оформити згідно з лінгвістичними нормами мови перекладу.

Часто типовою помилкою є збереження у перекладі в реченнях порядку слів із тексту оригіналу, хоча він у цих двох мовах може суттєво відрізнитися. Причина полягає в тому, що малодосвідчені перекладачі, звертаючи основну увагу на аналіз семантики оригіналу, іноді забувають про цю відмінність і залишають порядок слів таким, як у мові оригіналу.

Виятком із цього правила можуть бути твори, переклади яких стилізують під певний історичний період. Яскравий приклад — виконаний українською мовою переклад "Дон Кіхота" (перекладач — М. Лукаш).

• При невдалому перекладі реалій, фразеологізмів, власних імен, звертань, звуконаслідувань, вигуків, відхилень від літературної мови (діалектів, просторіч, жаргонів, ламаної мови), іншомовних вкраплень, термінів, каламбурів, скорочень тощо редактор повинен пропонувати перекладачеві використати інші методи перекладу, описані в літературі з перекладознавства.

Зрозуміло, що для пошуку вдалих варіантів перекладу редактор має використовувати найновіші нормативні лінгвістичні бази даних — словники (тлумачний³, синонімів⁴, фразеологізмів⁵, фразеологічних синонімів⁶, антонімів, іншомовних слів⁷, імен людей⁸, епітетів⁹, прислів'їв і прика-

² *Український орфографічний словник* : близько 174 000 сл. / НАН України. — 8-ме вид., переробл. і допов. — К. : Довіра, 2008. — 997 с. (У складних випадках доцільно користуватися інтегрованою лексикографічною базою "Словники України": www.ulif.org.ua/dictua/).

³ *Словник української мови* : у 20 т. Т. 1. — К. : Наук. думка, 2011. 912 с., Т. 2. — К. : Наук. думка, 2012. — 976 с. (У складних випадках доцільно користуватися інтегрованою лексикографічною базою "Словники України": www.ulif.org.ua/explvol1/).

⁴ *Словник синонімів української мови* : у 2 т. / НАН України. — К. : Наук. думка, 2006; *Полога Л. М.* Словник синонімів української мови / НАН України. — 3-тє вид. — К. : Довіра, 2007. — 477 с. У наш час редакторів найдоцільніше користуватися інтегрованою лексикографічною базою "Словники України" (www.ulif.org.ua).

⁵ *Фразеологічний словник української мови* : у 2 т. / НАН України. — 2-ге вид. — К. : Наук. думка, 1999. Т. 1. — 528 с.; Т. 2. — 984 с. У наш час редакторів найдоцільніше користуватися інтегрованою лексикографічною базою "Словники України" (www.ulif.org.ua).

⁶ *Коломієць М. П.* Словник фразеологічних синонімів / Коломієць М. П., Регушевський Є. С. — К. : Рад. шк., 1988. — 200 с.

⁷ *Сучасний словник іншомовних слів*: близько 20 тисяч слів і словосполучень / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. — К. : Довіра, 2006. — 790 с.

⁸ *Трійняк І. І.* Словник українських імен / І. І. Трійняк ; НАН України. — К. : Довіра, 2005. — 510 с. — Імена з літерою "г", зокрема чужомовні, слід контролювати за виданням : *Пономарів О.* Культура слова : мовностилістичні поради / Олександр Пономарів. — К. : Либідь, 1999. — 238, [1] с.

зок¹⁰, термінів¹¹ тощо). З цією метою доречно користуватися інтегрованою лексикографічною базою даних Українського мовно-інформаційного фонду Національної академії наук України (<http://icorp.ulif.org.ua/dictua/>), рубрика "Словники України on-line", яка постійно оновлюється. Наявні копії цієї бази даних на компакт-дисках (під назвою "Словники України") з часом, на жаль, як і будь-який паперовий словник, старіють.

Типові методи подолання труднощів перекладу незалежно від пари мов подано в уже згаданих працях [2; 24]. Для української мови такі методи перекладу подано в працях І. Корунця [10] та Р. Зорівчак [5; 6].

Для з'ясування частотності лексичних одиниць незмінним стане "Частотний словник сучасної української художньої прози"¹².

Під час перекладу поезії (для пошуку рим) ефективним стане використання оберненого частотного словника сучасної української художньої прози¹³. Правильність наголошування у поетичних творах допомагатиме перевірити орфоепічний словник¹⁴ (у тих межах, які рекомендують для поезії, тобто з винятками).

За потреби для перекладу потрібно використовувати й інші словники — ненормативні (наприклад, словники сленгу¹⁵ чи навіть нецензурної¹⁶ лексики). Такі словники особливо часто використовують під час перекладу кіно- чи телефільмів (тут для відтворення усної мови необхідно користуватися також згаданими вже орфоепічними словниками).

Українсько-латинське транслітерування необхідно здійснювати за новими таблицями, встановленими постановою Кабінету Міністрів України¹⁷ у 2010 р.

Звісно, під час перекладання не оминати й перекладацької творчості, яка часто ґрунтується на усній розмовній мові (наприклад: рос. *собутельник* — укр. *почарківець*; у перекладних словниках такий варіант відсутній).

• При невдалому перекладі граматичних категорій, синтаксичних конструкцій (словосполучень), деяких тропів редактор повинен пропонувати перекладачеві використати інші методи перекладу, описані в літературі з перекладознавства.

⁹ *Словник епітетів української мови* / Бибик К. [та ін.]. — К. : Довіра, 1998. — 432 с.

¹⁰ *Прислів'я та приказки* : у 3 т. / упоряд М. М. Пазяк. — К. : Наук. думка, 1989 ; *Українські прислів'я, приказки та порівняння з літературних пам'яток* / НАН України. — К. : Наук. думка, 2001. — 392 с.

¹¹ За останні 20 років у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського зареєстровано понад 500 термінологічних тлумачень і перекладних словників на базі української мови з найрізноманітніших галузей знань.

¹² *Частотний словник сучасної української художньої прози* : у 2 т. / редкол. В. С. Перебийніс (голова) [та ін.]. — К. : Наук. думка, 1981. — Т. 2. — С. 387.

¹³ *Обернений частотний словник сучасної української художньої прози* / Міжнар. фонд "Відродження". — К. : Спалах, 1998. — 960 с.

¹⁴ *Орфоепічний словник української мови* : у 2 т. / НАН України. — Т. 1. — К. : Довіра, 2001. — 955 с.; Т. 2. — К. : Довіра, 2003. — 920 с.; *Складні випадки наголошення* / Головашук С. І. — К. : Либідь, 1995. — 192 с.

¹⁵ *Перший словник українського молодіжного сленгу* / уклад. С. Пиркало. — К. : Віпол, 1998. — 83 с.; *Словник сучасного українського сленгу* / [упоряд. Т. М. Кондратюк. — Х. : Фоліо, 2006. — 352 с.; *Шур І. Словник комп'ютерного сленгу української мови* : понад 1500 слів і стійких словосполучень / І. Шур. — К. : Діал, 2006. — 143 с.

¹⁶ *Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми. Евфемізми. Сексуалізм / Леся Ставицька* ; Укр. наук. ін-т Гарвард. ун-ту [та ін.]. — К. : Критика, 2008. — 455 с.

¹⁷ *Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55.*

Методи перекладу типових граматичних категорій і синтаксичних конструкцій (словосполучень) подано в згаданій уже праці [10].

• При особливих вимогах до точності у тексті перекладу треба враховувати й зв'язки граматики тексту.

Деякі з методів реалізації таких зв'язків, зокрема повторів, для англо-українських перекладів описані в праці [14].

• Переклад має бути виконаним у тому ж стилі мовлення, що й текст оригіналу (наприклад, науковому, публіцистичному, художньому), а також з дотриманням особливостей авторського стилю.

Звичайно, за потреби може бути врахований і детальніший поділ на стилі мовлення, які описано в літературі. Основні методи реалізації стилю мовлення для англо-українського перекладу подано в працях [10; 14].

Що стосується збереження авторського стилю, то в перекладі потрібно використовувати типові для конкретного автора компоненти тексту, що властиві саме цьому авторові в підготованому ним оригіналі. Виявлення таких особливостей іноді може становити особливі труднощі.

• При підготовці перекладу одного твору кількома мовами потрібно врахувати, що кожна пара мов має власні особливості перекладу.

Кажучи іншими словами, те, що можна реалізувати в перекладі в одній парі мов, не завжди можна реалізувати в іншій парі мов. Наприклад, деякі мови мають артиклі та, відповідно, труднощі, пов'язані з їх перекладом, а інші мови таких труднощів позбавлені.

На жаль, для цілої низки пар мов в Україні поки що відсутні відповідні наукові дослідження (наприклад, це стосується східних мов, мов африканського континенту тощо).

Психолінгвістичні норми

• Складність перекладу не має перевищувати складність оригіналу.

Ця норма редагування щодо складності текстів є однією з найважливіших у редагуванні взагалі (на ній ґрунтується положення про чітку відповідність складності тексту певним групам реципієнтів за рівнем їхньої кваліфікації).

У тих випадках, коли трапляються відхилення від рівня складності оригіналу (наприклад, через наявність у ньому великої кількості безеквівалентної лексики), редактору необхідно використовувати методи перекладу, які дають змогу застосовувати лінгвістичні одиниці, що несуть менше інформації (наприклад, замінити видові назви — родовими, відомими реципієнтам, тощо).

Дамо приклад. Так, назву корабля "*August Rose*" залежно від ступеня підготованості реципієнтів можна передати такими способами:

1) для дошкільнят й учнів молодших класів — лише словом *корабель* без його власної назви (якщо ця власна назва більше ніде не зустрічається й не має для перекладу жодного значення);

2) для учнів середніх і старших класів — словосполученням *корабель "Глід"*;

3) для студентів і випускників вищих навчальних закладів — словосполученням *корабель "Orest Poyz"* з поясненням у примітці: "*Orest Poyz*" (англ. *august rose*) — *глід*.

Зауважимо, що поняття складності тексту в перекладознавстві враховується іноді не прямо, а опосередковано — видами перекладу (точний переклад, адаптований переклад, вільний переказ тощо). Проте вони ніколи не повинні заступати ні редакторів, ні перекладачеві основну норму щодо обмеження на складність перекладу.

Варто також сказати, що іноді ця норма редагування вступає в явну суперечність з нормою щодо точності й адекватності перекладу. Пояснимо сказане: в тексті оригіналу є лінгвістична одиниця, яка для обраної реципієнт-

ської аудиторії — студентів-першокурсників факультетів журналістики — є складною (наприклад, автор ужив маловідомий і незрозумілий термін "editology" замість того, щоби використати зрозумілий усім описовий термін "science about publishing industry", причому редактор оригіналу не зауважив там цієї помилки, а тому й не виправив її). Що має робити в цій ситуації перекладач? Дати точний, але незрозумілий переклад "editologia" чи адекватний "наука про видавничу справу"? Згідно з нормами перекладу, треба було б, звичайно, дати в перекладі термін "editologia". Проте з позиції редагування потрібен інший, зрозумілий реципієнтам варіант — "наука про видавничу справу" (на інших варіантах перекладу з примітками не зупиняємося; читачі можуть утворити їх самі). Остаточний вибір тут, звичайно, за перекладачем, оскільки юридично саме йому належить авторське право на переклад. Проте і редактор не зовсім позбавлений засобів впливу на перекладача (він завжди може відмовити перекладачеві у публікуванні).

Таким чином, оскільки норма редагування іноді вступає в суперечність з нормою перекладу, то найкращим виходом із цієї ситуації є визначення реципієнтської аудиторії та узгодження принципів перекладу на етапі передредагування. Звісно, на першому місці за пріоритетом має стояти норма редагування, оскільки незрозумілий переклад, хай і як завгодно точний, нікому не потрібен.

• Для певних груп реципієнтів деякі переклади необхідно адаптувати.

Тут під адаптацією треба розуміти як скорочення перекладів, так і їхнє спрощення. До адаптованих можуть бути віднесені, наприклад, переклади для дітей (наприклад, твору Ф. Рабле "Гаргантюа й Пантагрюель").

• Натяки, зрозумілі реципієнтам оригіналу, але незрозумілі реципієнтам перекладу, а також "езопівська" мова тексту оригіналу мають бути пояснені в примітках.

Видавничі норми

• Титульна сторінка, зворот титульного аркуша, остання сторінка мають бути оформлені згідно зі стандартами країни перекладу¹⁸.

• Спосіб подання простих текстів (чисел, одиниць виміру, переліків, скорочень, літерних констант, посилань, виділень, цитат, чужомовних текстів), складних текстів (формул, таблиць), рисунків, апарату видання (приміток і коментарів; передмов, післямов, додатків; списків; джерел інформації — бібліографічних та інших описів¹⁹; змістів; покажчиків; колонтитулів) та дотримання видавничих норм редактор має обумовити в принципах перекладу (передмові, післямові чи в посторіткових примітках від перекладача або редактора перекладу).

Звичайно, перевагу треба надавати видавничим нормам країни перекладу. Видавничих норм країни, де було створено оригінал, можна дотримуватися лише тоді, коли обсяг редагування виявляється надзвичайно великим або коли отримати потрібні для перекладу дані неможливо.

¹⁸ ДСТУ 4861: 2007 Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості. — Чинний від 05.11.2007. — К.: Держспоживстандарт України, 2009. — 45 с. Методика застосування цього стандарту описана в рекомендаціях: Оформлення вихідних відомостей у виданнях: метод. рек. / уклад. Г. М. Плиса. — 3-тє вид., змінен. і доповн. — К.: Кн. палата України, 2013. — 58 с.

¹⁹ ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання. — Чинний від 10.11.2006. — К.: Держспоживстандарт України, 2007. — 47 с.; ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання. — Чинний від 17.10.2007. — К.: Держспоживстандарт України, 2009. — 8 с.

• У перекладі мають бути збережені всі виділення, які є в тексті оригіналу (шрифтові чи інші).

Поліграфічні норми

• Поліграфічні норми оригіналу (розмір видання, шрифти, формат набору тощо) не вимагають свого дотримання в перекладі.

Звичайно, можливими є й винятки. Перший може бути лише за окремою вимогою автора чи того видавництва, яке опублікувало оригінал. У такому разі мова може йти про публікування перекладу оригіналу за його готовим макетом. Другий виняток — друкування факсимільних видань творів.

Висновки

1. Редактор перекладів має детально знати типові методи перекладу тих лінгвістичних одиниць, які викликають труднощі під час перекладу. Тому вкрай потрібним для нього є дослідження й формулювання в перекладознавстві типових, уніфікованих методів перекладу.

2. Оскільки редагування перекладів має свою яскраво виражену специфіку, то, на нашу думку, його належить виділити як одну з галузей редагування.

3. Для спеціальності "Видавнича справа і редагування" в дисциплінах редагування для вивчення майбутніми редакторами галузевих норм редагування перекладів доцільно виділяти окремий модуль "Редагування перекладів".

4. Для спеціальності "Перекладознавство" в дисциплінах редагування потрібно виділяти два компоненти: а) загальне редагування; б) галузеве редагування перекладів.

5. В едитології (науці про видавничу справу) норми редагування перекладів вимагають свого подальшого ґрунтовного дослідження.

6. Запропоновані норми редагування перекладів слід розглядати як такі, що вимагають відповідного удосконалення і доповнення.

Список використаної літератури

1. Брандес М. П. Предпереводческий анализ текста / М. П. Брандес, В. И. Провоторов. — 3-е изд. — М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. — 220 с.
2. Влахов С. Непереваемое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. — 2-е изд. — М.: Высш. шк., 1986. — 416 с. (нове видання: Влахов С. Непереваемое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. — М.: Р. Валент, 2006. — 447 с.)
3. Галь Н. Слово живое и мертвое: из опыта переводчика и редактора / Н. Галь. — 4-е изд., доп. — М.: Книга, 1987. — 272 с.
4. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія: (на матеріалі перекладів творів укр.-лрн англ. мовою) / Р. П. Зорівчак. — Львів: Вид-во при Львів. держ. у-ті, 1983. — 216 с.
5. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад: (на матеріалі англомов. перекладів укр. прози) / Р. П. Зорівчак. — Львів: Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1989. — 280 с.
6. Зорівчак Р. П. Правила передачі звучання українського ономастикону графемами англійської мови / Р. П. Зорівчак // Записки перекладацької майстерні, 2000—2001 / упоряд.: Ніна Бічуча, Марія Габлевич. — Львів, 2001. — Т. 1. — С. 288—289.
7. Иванов В. В. Некоторые вопросы машинного перевода в СССР / В. В. Иванов. — М., 1961. — 156 с.
8. Комиссаров В. Н. Слово о переводе: (очерк лингвист. учения о переводе) / В. Н. Комиссаров. — М.: Междунар. отношения, 1973. — 268 с.
9. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода / В. Н. Комиссаров. — М.: Междунар. отношения, 1980. — 168 с.
10. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу: (аспектний переклад) / І. В. Корунець. — Вінниця: Нова книга, 2000. — 448 с.
11. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посіб. / І. М. Кочан. — 2-ге вид. — К.: Знання, 2008. — 424 с.
12. Крутов В. Н. В творческой лаборатории переводчика / В. Н. Крутов. — М.: Междунар. отношения, 1986. — 242 с.
13. Левый И. Искусство перевода / И. Левый. — М.: Прогресс, 1974. — 374 с.

14. Максимов С. Є. Перекладацький аналіз тексту : (англ. та укр. мова) / С. Є. Максимов, Т. О. Радченко. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2001. — 148 с.
15. Мильчин А. Э. Методика редактирования текста / А. Э. Мильчин. — 3-е изд. — М. : Книга, 2005. — 524 с.
16. Панов Д. Ю. Автоматический перевод / Д. Ю. Панов. — М. : Изд-во АН СССР, 1958. — 96 с.
17. Партико З. В. Загальне редагування: нормативні основи / З. В. Партико. — 2-ге вид. — Львів : Афіша, 2011. — 640 с.
18. Партико З. В. Методи творчого редагування / З. В. Партико // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. — 201. — № 1. — С. 114—120.
19. Попович А. Проблемы художественного перевода / А. Попович. — М. : Высшая шк., 1980. — 200 с.
20. Редактирование отдельных видов литературы / [Абдуллин Р. Г. и др.]. — М. : Книга, 1987. — 306 с.
21. Редактор и перевод. — М. : Книга, 1965. — 180 с.
22. Редактор и перевод. — М. : Книга, 1985. — 156 с.
23. Сикорский Н. М. Теория и практика редактирования / Н. М. Сикорский. — 2-е изд. — М. : Высш. шк., 1980. — 328 с.
24. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / А. В. Федоров. — М. : Высш. шк., 1983. — 304 с.
25. Феллер М. Д. Литературное редактирование : (предмет и основные понятия) / М. Д. Феллер // Книга. Исследования и материалы. — М., 1968. — Сб. 16. — С. 28—43.

Описано соотношение переводоведения и теории редактирования. Рассмотрена методологическая база редактирования переводов. Детально описаны нормы, которыми должен руководствоваться редактор во время издательской деятельности при подготовке перевода. Кроме этого, изложены общие нормы редактирования, адаптированные к специфике перевода. В полном объеме представлены отраслевые нормы редактирования перевода, в том числе информационные, социальные, композиционные, логические, лингвистические, психолингвистические, издательские и полиграфические.

Correlation of translation studies and editing theory is described. Methodological base of translation editing is revised. Standards which editor should take into account when preparing translation are described in details. Besides, general standards of editing, adapted for special translation, are stated. Branch standards of translation editing (informational, social, compositional, logical, linguistic, psycholinguistic, publishing, polygraphic) are presented in corpore.

Надійшла в редакцію 26 лютого 2013 року